

מאמר

הנרות הללו

שיעור עיוני בהלכות חנוכה

מאת הגאון רבי **יצחק רצאבי שליט"א**
ראש בית-מדרש ומכון פעולת צדיק, בני-ברק, ומן המשרתים בקודש שם.
מחבר הספרים שלחן ערוך המקוצר, בארות יצחק על פסקי מהרי"ץ,
ששה חלקים, שו"ת עולת יצחק, ועוד

פעיה"ק בני-ברק

כסלו ה'תשס"ג ליצירה, ב'שי"ד לשטרות

יוצא לאור על-ידי
מכון ובית-מדרש
פעולת צדיק בני-ברק
על-שם מהרי"ץ וצוק"ל
גאון רבני תימן ותפארתם
ת.ד. 1719, בני-ברק 51117
טלפון: 03-6780070
טלפקס: 03-6780090

© כל הזכויות שמורות למחבר

חוברת זו, וכן יתר ספרי המכון, אפשר להשיג
במשרד הראשי, רחוב קושניר 5, בני-ברק.
וכן אצל הרב עמנואל בשארי, רחוב טביב 6, נתניה.
טלפון: 09-8651725 טלפקס: 09-8658195

תוכן העניינים

5	ביאור נוסח הנרות הללו
7	על התשועות הנסים והנפלאות שבדורינו
9	דין הדלקה בפתח שני מפני החשד קושיא מאי שנא מדין בן-פקועה
9	הנשחט מפני החשד ומברכים תירוץ לקושיא דלעיל
11	חילוק בין להדליק, לבין שיהא דלוק
11	סברא דומה לגבי מילה
13	חילוק בין לימול, לבין שיהא מהול
14	דין חשד בזמנינו
14	מקום ההדלקה לפי מנהג תימן
15	מנהג שאר מקומות
16	קושיא מדין חשד בהלכות תפילה
16	שלושה תירוצים בעניין
17	זמן ההדלקה למנהגינו
17	דעת הרמב"ם והשלחן ערוך
18	טעם נחמד מרבינו זכריה הרופא
18	קושיות ודקדוקים בדברי מהרי"ץ
19	לשון התכלאל מיסוד קדמונינו
19	ישוב דברי מהרי"ץ
20	שיטת הבית יוסף ומהרי"ץ
21	דעת הרשב"א והר"ן
21	ראיות ש"עם" היינו סמוך

הנרות הללו

- 21 פירוש ספק חשיכה, ספק אין חשיכה
- 22 מנהג הדייקנים
- 23 חידוש דין בעניין מקום ההדלקה

מאמר

הנרות הללו

שיעור בהלכות חנוכה

לרגל חנוכה בית־הכנסת לאברכים ע"ש מהרי"ץ זצוק"ל בעיה"ק רכסים, בנר שלישי דחנוכה ה'תשס"ב*.

כמו־כן נמסר החלק העיקרי מהשיעור דלקמן, בליל שבת־קודש חיי שרה מרחשון ה'תשס"ג, בבית־הכנסת בית מהרי"ץ והרש"ש בעיה"ק נתיבות.

כבוד הקהל הקדוש, תלמידי־חכמים, אברכים, בני ישיבות, מגדולם ועד קטנם. פך השמן הטהור הקטן שבעז"ה יוסיף וילך:

קודם שנדבר בהלכה, נפתח בדברי אגדה. אנחנו אומרים בנוסח שאחרי הדלקת הנר, הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית עם אבותינו וכו' כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסידך ועל ישועותיך. המלים הראשונות הנרות הללו אנו מדליקין, שוות הן בכל הגירסאות. אך מכאן ואילך יש חילופים. ומכיון שמדובר כאן לכבוד חנוכה בית־הכנסת על־שם מהרי"ץ זצוק"ל, נעמוד על הנוסח שהוא קבע בעץ חיים:

ביאור נוסח הנרות הללו

מהרי"ץ קיבל את הגירסא המובאת במסכת סופרים, כפי שהעתיקו אותה המרדכי והרא"ש במסכת שבת פרק במה מדליקין,

* ערוך ומעובד מתוך קלטת "ויאמר יצחק" מספר 17, בתוספת קצת נופך. יישר כוחו של־ידידנו הנעלה הרב **ליאור מעלם יצ"ו** על סיועו הגדול, ברכות שמים מעל יחולו עליו ועל כל בני ביתו וכל הנלוים אליו אכ"י. יב"ן:

הנרות הללו

והוא מדייק מאד את הנוסח לומר כך בלי תוספת ומגרעת, כי נראה שזהו הנוסח המקורי. לפי נוסח זה הנזכר לעיל, נמצא שבתחילה אנו מקדימים תשועות - דבר ראשון, נסים - דבר שני, נפלאות - דבר שלישי. ובסוף הנוסח אומרים בהיפך בדיוק, "על נפלאותיך ועל נסידך ועל ישועותיך". נשאלת השאלה, מה נשתנה הרישא מהסיפא?

ויש כאן עוד שאלה. בנוסח על הנסים אנחנו אומרים "שעשית עמנו ועם אבותינו", אם כן מדוע בנוסח הנרות הללו לא מזכירים אותנו רק את אבותינו?

תשובה נפלאה השיב על זה מהרי"ץ. בתחילת נוסח הנרות הללו, המדובר הוא על שם מה אנו מדליקים, לכן אנחנו הולכים לפי הסדר כפי שהיה במציאות. ברישא **על התשועות** - הקב"ה עשה עמנו תשועה גדולה ונצחנו את היוונים, עם ישראל הקטן, חלשים ומעטים מול רבים ועצומים, מול האימפריה הגדולה ביותר בעולם, יוון, שלא עמדה בפניהם שום אומה ולשון, ואנחנו נושענו מהם. לכן הדבר הראשון הוא, על התשועות. **ועל הנסים** - על נס פך השמן, שלאחר הנצחון נמצא פך השמן הטהור. **ועל הנפלאות** - נעשה מזה דבר שאינו לפי הטבע, פלא, שידלק שמונה ימים. נמצא שבנוסח הנרות הללו, אנחנו לא מדברים עלינו, כי עיקר נס השמן והפלא הזה, אנחנו לא הרווחנו ממנו. לפיכך מזכירים שעשית "עם אבותינו" בלבד:

מאידיך בנוסח על הנסים, אנחנו לא מדברים על נס פך השמן, לא מזכירים אותו בפירוש ולא את הנרות, אלא מדברים "על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות ועל התשועות ועל הפדות ועל הפורקן", לפיכך שם אומרים שעשית "עמנו ועם אבותינו", כי אם אין שורש, אין ענפים. כשמדברים על המציאות של-עם ישראל בעולם שניצולנו, אנחנו מזכירים גם אותנו. אבל הנס והפלא של-פך השמן, היה עם אבותינו בלבד:

ובסוף נוסח הנרות הללו, שאנחנו באים להודות להקב"ה, אנחנו מסדרים הדברים לפי העיקר, "על נפלאותיך ועל נסידך ועל ישועותיך", כי בזה אנחנו מודים להקב"ה תחילה על הנפלאות, כי זהו

על התשועות הנסים והנפלאות שבדורינו

הדבר הכי מיוחד, שהקב"ה עשה עמנו מחוץ לטבע. ולאחר מכן אנחנו מודים על נסיד, ואחר-כך על ישועותיך:

על התשועות הנסים והנפלאות שבדורינו

למעשה, בכל דור ודור אויבינו קמים עלינו לכלותינו. ותמיד אנחנו צריכים לזכור להודות להקב"ה, והדבר הראשון **על התשועות**, שעם ישראל נמצא בעולם, כמו כבשה אחת בין שבעים זאבים. צביה עזובה בין גודד אריות, כלשון המשורר מהרש"ש. ובדור שלנו, הדבר הולך וגועש ורועש. כמעט אין מקום בעולם שלא יודעים מה זה עם ישראל, ומה קורה בארץ-ישראל, וכמו שנאמר (איכה ג', ס"א) "כל מחשבותם עלי". כאילו שאין לאומות העולם דברים אחרים להתעסק בהם, רק עמנו. כולם יודעים, כולם שומעים ומביעים את דעותיהם מה הם רוצים, ומה נראה להם, וכמובן בדרך-כלל דבריהם הם נגד עם ישראל. ולפעמים הקב"ה עושה עמנו חסדים, עם כלל ישראל. וכבר יותר מחמשים שנה שחזרנו לארצנו הקדושה מכל התפוצות, ומקיפים אותנו המון עצום של-אויבים פראים הרוצים לבלענו חיים, ואינם מצליחים. עשרות עשרות שנים. אם כן, הדבר הראשון - **על התשועות**:

והקב"ה עושה עמנו גם נסים, לעולם התורה בפרט ולציבור החרדי בכלל, בארץ-ישראל ובשאר מקומות בעולם. וזהו נס גדול שנעשה בדור שלנו, שיש היום את עולם התורה, אחרי שעברו תהפוכות רבות של-ירידה רוחנית גדולה ועצומה. אוי מה שהיה בעשרות השנים האחרונות:

רבותי. אולי ישנם שאינם יודעים. אין בעל הנס מכיר בניסו. אבל מי שראה וידע מה שהיה פה בארץ-ישראל מלפני כמאה שנה, מבין. לראות אנשים חרדים עם זקן? זה לא היה דבר כל-כך מצוי, וקל וחומר עם פיאות, אינני יודע, אולי היו בירושלם ועוד כמה מקומות. אבל באופן כללי, היתה ירידה רוחנית. עזובה ושממה גדולה. היום ברוך

הנרות הללו

ה', שבו בנים לגבולם, יש ציבור חרדי שומר תורה ומצוות, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. זהו נס גדול, זהו נס גדול:

ומן הראוי לחדד את העוקץ יותר. ראש הממשלה הראשון פה בארץ-ישראל, כולם יודעים מי הוא, זקן ידוע, זקן אשמאי, אחד משדה-בוקר. האיש הזה למד בתלמוד-תורה (מסתמא). כשהיה ילד הוא למד תורה. אבל כמה שהוא ידע תורה, ככה נעשה אפיקורוס גדול מאד. והעיד בפני זקן אחד, ששמע נאום שלו במו אזניו [זמן מסויים אחרי קום המדינה, לפני יותר מחמשים שנה], ובו הוא אמר, תדעו לכם, עוד עשרים שנה, לא תראו יהודי דתי בארץ-ישראל. לפי שיטת החיסול שלו, הוא היה בטוח שכך יהיה עוד עשרים שנה, דתיים לא יהיו כאן. זה היה החזון המטורף שלו. למעשה, כשהוא הביא יהודים מחוצה-לארץ, לא הביא אותם בשביל קיום התפילה "תעלנו לארצינו, ותטענו בגבולינו", או את הפסוק בפרשת יתרו, ואשא אתכם "על כנפי נשרים" ואביא אתכם אלי, שתרגמו וקריבית יתכון לפולחני ועייין מש"כ בס"ד על פסוק זה בנפלאות מתורתך). אותו האיש רצה שיהיה לעם ישראל, מקום אחיזה כאן בארץ, בתורת איזה שריד של-איזה עם עתיק, אבל כמובן עם דרך חדשה לגמרי. לזאת הוא שאף. ולצערינו הוא הפעיל את כל הכוחות והמוחות, כדי לעקור את היהדות מהשורש, בשיטות איומות ונוראות, שאפילו היום לא מצליחים לחשוף אותן, מרוב ההסואות וההטעיות, וכל הדברים שנעשו מתחת לשלחן:

וברוך ה', מה שאנחנו רואים כיום, זהו בבחינת "כאשר יענו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ". היום המצב הרבה יותר טוב ממה שהיה אז, זה כשלושים ועשרים שנה, ובכל פעם מוסיף והולך, ברוך ה'. זהו הדבר השני - "ועל הנסים":

והדבר השלישי - "ועל הנפלאות" - שיש ברוך ה' בתוך מחנה התורה, אנשים שמוסיפים על השמן של-תורה. מה שנשאר פך שמן טהור, זהו נס, אבל אין זה מספיק, אלא צריך להיות מוסיף והולך, מוסיף והולך. אנשים כאלה שעומדים בראש הציבור ומוסרים את נפשם. זהו פלא מעל הטבע. דואגים להמשך למעלה מכוחותיהם. כמו

דין הדלקה בפתח שני מפני החשד

שאנחנו רואים פה את ידידנו הרב וכו'. הקב"ה ישפיע עליהם שפע טובה וברכה מעל הטבע, כפי מעשיהם. יוסיפו ויילכו. יאיר נרם "שמונים שנה" כנגד שמונת ימי חנוכה:

דין הדלקה בפתח שני מפני החשד

הלכה ידועה היא לכל הלומד גמרא (שבת דף כג.) ושלחן ערוך, שחכמינו ז"ל תיקנו חוץ מההדלקה הרגילה, להדליק בפתח נוסף משום חשד. כי כשיש לביתו של־אדם שני פתחים בשתי רוחות, יתכן שמי שיעבור ליד הפתח השני, לא ידע שהוא הדליק בפתח הראשון, ולכן חייבו אותו להדליק גם שם, וכמבואר בשלחן ערוך (סימן תרע"א סעיף ח') חצר שיש לה שני פתחים משתי רוחות, צריך להדליק בשניהם, מפני החשד. ואם שני הפתחים ברוח אחת והם בבית אחד, די לו באחד מהם. שאם הפתחים הם באותו צד, אם לא הדליק באחד מהם, יראו בהמשך שהוא הדליק בפתח השני, וכן להיפך. אבל אם הפתחים בשתי רוחות, אזי מי שעובר כאן, אינו עובר ברחוב השני, ולכן הוא חושד בו שלא הדליק:

האם כשמדליק מפני החשד, מברך או לא מברך? הרמ"א בהגהתו לשלחן ערוך (שם) אומר במפורש שאינו מברך. אין על זה ברכה:

האם אפשר להדליק אז בשמונים פסולים, או בפתילות פסולות? כלומר האם יש בזה דיני הדלקה, או לא? זה לא כתוב במפורש, חוץ מהדין שאין מברכים, כיון שזה נתקן רק מפני החשד, לא נתפרשה ההלכה הזאת:

קושיא מאי שנא מדין בן־פקועה הנשחט מפני החשד ומברכים

אבל יש כאן קושיא מהדין של־בן־פקועה. כידוע בגמרא חולין, או למי שלומד שחיטה ויורה דעה סימן י"ג סעיף ב'), אדם ששחט בהמה

הנרות הללו

ומצא בתוכה עֹבֵר בן שמונה חדשים, בין חי בין מת, פטור משחיטה, כי הוא נותר בשחיטת אמו. גם בן תשעה נותר בשחיטת אמו, אבל אם הוא חי והפריס על גבי קרקע, חייבו חכמים לשחוט אותו, למה? משום חשד. אך מה הדין, מברכים על שחיטתו או לא מברכים? ההלכה היא שמברכים על שחיטתו [כמבואר בשו"ת הרשב"א סימן תקכ"ה]. אם כן, הדבר קשה. שהרי יש כאן אותו דין, שחז"ל קבעו מפני החשד. וכאן בהלכות חנוכה נפסק בשלחן ערוך ובאחרונים שלא מברכים בעניין חשד, ושם אנחנו מברכים:

לכאורה את הספק השני האם כשמדליק מפני החשד יש לזה דיני הדלקת החנוכה, האם ישנם הדינים של־שמנים ויתר הדינים שקשורים להדלקה, אפשר אולי שהיינו מדמים לדין בן־פקועה. כי שם כתוב שאם נמצא טריפה, אינו מעכב. אבל בשחיטה עצמה, חייב שכל דיני השחיטה יהיו כדת וכדין. כגון חמישה דברים הפוסלים את השחיטה, שסימנם **שְׁחִיטָהּ יו** - שהייה, חלדה, זרסה, הגרמה, ועיקור, שייכים גם בבן־פקועה. שאם הוא ינחור או יעקר או ישחוט בהגרמה (יטה ממקום השחיטה) אסור לאכול אותו מדרבנן. כך קבעו חכמים, שהשחיטה תהיה כדת וכדין:

אבל השאלה היא על הברכה. מדוע שם קבעו ברכה, וכאן קבעו שלא לברך? וברור שזה לא מפני שאין הפסק בין הדלקה זו להדלקה זו, אלא אפילו כשהם אינם בסמיכות כלל, גם־כן אין מברכים. [ועיין שו"ת מכתם לדוד (פארדו) לגבי מי שהיה טרוד וציווה שידליקו וכו', הובא בשערי תשובה סימן תרע"א סוף ס"ק י"ד, ובכף החיים שם ס"ק צ'. ודבריו חידוש גדול בעיני ההדיוט, וצל"ע בגוף הספר]:

הנני רוצה לומר תירוץ למדני בעזה"י, כיון שנמצאים כאן תלמידי חכמים. אנחנו נמצאים ב"רכסים", ובכך צריך לעלות ככה לגובה. [אעפ"י שאפשר אולי לתרץ באופנים אחרים, כגון שבבן פקועה החיוב הוא נפרד על בהמה זו, משא"כ בנר חנוכה אינו נפרד אלא נכלל במצות ההדלקה של־אותו בית]:

תירוץ לקושיא דלעיל חילוק בין להדליק, לבין שיהא דלוק

העניין להדליק בחנוכה בפתח השני, זה לא דין להדליק, אלא שיהיה דלוק. **נפקא מינה** למשל אם היה שם נר דולק מהבוקר, שבנר חנוכה זה לא מועיל, שהרי הדלקה עושה מצוה, לכן אם הנר דולק לפני כן והגיע זמן ההדלקה, חייב לכבותו ולהדליק נר חנוכה. חייב להדליק בפתח. אבל בפתח השני שהוא רק משום החשד, מה אנחנו חוששים? שהעוברים והשבים יאמרו, מדוע בעל־הבית הזה לא הדליק? מה איכפת לנו אם הדליק שם בזמן ההדלקה, או שהנר כבר דולק שם מהבוקר? חשד כבר אין. יוצא, שביאור הדין כך הוא: לא שצריכים להדליק שם, אלא שיהיה שם נר דלוק. הרי אנשים לא עוברים שם בהכרח בדיוק ברגע שבעל־הבית מדליק, להבחין אם הוא הדליק את המנורה מחדש. אם הוא למשל ישלח חרש שוטה וקטן להדליק, בחנוכה זה לא מועיל (חוץ מאלה שסוברים שגם קטן חייב בנר חנוכה כשיש לו בית בפני עצמו, עיין סימן תרע"ה סעיף ג'). אבל באופנים הרגילים שהוא נפטר בהדלקת אביו, אזי אין לו דיני הדלקה), אבל בפתח השני גם אם מישוהו שפטור מההדלקה מדליק שם, זה מועיל. מה איכפת לנו? חשד כבר אין:

מה שאין כן לגבי שחיטת בן־פקועה, בן תשעה חדשים שמצאוהו בתוך מעי אמו, חייב בשחיטה. אין מציאות שיהא אפשר לאכול בלי לשחטו. נמצא שיש כאן דין של־פעולה שחייבים לשחוט. ואם חייבים לשחוט, ממילא חייבים לברך, הלכך תיקנו רבנן ברכה. אבל בחנוכה לא תיקנו להדליק, שהרי אם תהא מציאות שכבר יש שם נר דולק, זה גם־כן מועיל:

סברא דומה לגבי מילה

מצינו דבר דומה לזה, בברכת המילה. כידוע, יש הבדל בין אבי הבן שמל את בנו לבין מוהל סתם. האב שמל את בנו, מברך אשר

הנרות הללו

קדשנו במצוותיו וציוונו "לימול את הבן". אבל אדם אחר שמל, מברך "על המילה". כמבואר בגמרא במסכת פסחים (דף ז:), והרמב"ם (פרק י"א מברכות) פוסק כן להלכה, וכן אנחנו נוהגים הלכה למעשה. גם מרן השלחן ערוך ביורה דעה מביא זאת בשם הרמב"ם. הוא לא אומר מה דעתו, אבל הוא מביא את דעת הרמב"ם:

[אגב, נראה לענ"ד שלא דוקא מל את בנו לגמרי, אלא אפילו רק מל ומישהו אחר עושה את הפריעה, מברך "לימול את הבן". אפילו שהפריעה היא תנאי במילה, דקיימא לן מל ולא פרע כאילו לא מל, אבל למעשה העיקר היא המילה. שאם לא פרע, לא נראית העטרה מגולה. אבל העיקר היא פעולת החיתוך, מלשון הפסוק כי "אמילם", שפירושו כריתה. והארכתי על זה בשו"ת עולת יצחק חלק ב' סימן ר"ט]:

כאמור, מקור דין זה הוא בגמרא פסחים. הגמרא שם דנה בברכת בדיקת חמץ, מהו נוסח הברכה, על ביעור חמץ, או לבער חמץ, ונחלקו בזה רב פפא ורב פפי. כי "לבער" הוא לשון עתיד, ו"על ביעור" לשון עבר. יש שם מהלך שלם, והרבה שיטות בראשונים בסוגיא הזאת:

הגמרא מקשה מהברייתא האומרת, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על המילה. ועונה הגמרא, לא סגי דלאו איהו מהיל? שאם אתה רוצה לומר "לבער", כמו "לימול" את הבן, וכי הוא צריך לימול? האם אדם זה, המוהל שאתה מזמין אותו שימול את בנך, חייב שהוא דוקא ימול? שואלת הגמרא אם כן, אבי הבן מאי איכא למימר? ותירצו, אין הכי נמי, הוא צריך לברך בנוסח לימול את הבן. והרמב"ם פוסק כך להלכה, כי הוא סובר שזה נשאר גם למסקנת הגמרא:

ואמרינן התם, והלכתא על ביעור. לדעת הרמב"ם, הטעם הוא בגלל שהביעור הוא הביטול שבלב, וזה כבר נעשה. כל אדם שבא לבדוק את החמץ, הוא כבר ביטל בליבו. כבר החליט שמחשיבו כעפרא דארעא, ועכשיו הוא רק בודק בחורים ובסדקים אם נותר חמץ. אבל בעניין לימול ועל המילה, ההלכה היא כדלעיל:

חילוק בין לימול, לבין שיהא מהול

כמו כן דנו בגמרא שם בעניין לשחוט, ועל השחיטה. תמיד אנחנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על השחיטה, אעפ"י שמברכים זאת עובר לעשייתן. למה לא מברכים לשחוט? כי אין חיוב לשחוט, אלא מי שרוצה לאכול בשר אסור לאכול בלא שחיטה. אם כן פסח וקדשים, מאי איכא למימר? אין הכי נמי מברכים לשחוט, כי בהם יש חובה לשחוט. וכך גם פוסק הרמב"ם:

חילוק בין לימול, לבין שיהא מהול

ומה שנוגע לנו הלכה למעשה, הוא לגבי לימול את הבן. מהו טעם ההבדל בין לימול ובין על המילה?

זוהי אותה סברא ואותה הגדרה שאמרנו למעלה. כשהאב מל את בנו, יש לו חיוב לפעול את ברית המילה, לעשות את פעולת הכריתה. לגבי שאר אדם, לשון הגמרא בקידושין (דף כט.) ש"בית-דין" חייבים לימול את התינוק, אם אביו לא מל אותו. וכך הוא לשון הרמב"ם (ריש פ"ג מהלכות מילה) אבל הוא כתב, "כל ישראל" מצוים שימולו כל ערל שביניהם. זאת אומרת, כל אדם שיש לו את האפשרות, חייב בזה, אלא שבית-דין ממונים על ענייני הציבור. נמצא שכל יהודי שמל את הבן, אפילו של-מישהו אחר, קיים המצוה. אבל מצות הבית-דין אינה אלא שהוא יהיה מהול, ולא לפעול את המילה. הם צריכים לדאוג שיהיה מהול, אבל את פעולת המילה זה רק האב חייב:

אמנם במילה החילוק הוא רק בנוסח הברכה. כי אי אפשר לעשות שאדם יהיה מהול אם לא יפעלו את הברית-מילה. מה שאין כן לגבי הדלקת נר חנוכה, שיש מציאות שתהיה הדלקה ולא נצטרך לפעול אותה וכמו שביארנו בס"ד, לכן כאן גם אין ברכה כלל. [ועיין בכל זה בצפנת פענח פרק י"א מברכות, ושו"ת חתן סופר סימן ע"א, ומ"ש בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ הלכות הנהגת האדם בבוקר ס"ק י"ג דף י"א, ובשו"ת עולת יצחק ח"א סימן קס"א ד"ה ומה. ובעיקר העניין יש להעיר כי הפרייחדש ביורה דעה סימן י"ג ס"ק ה' אמנם השווה את הנושאים,

הנרות הללו

ופסק שגם בנר חנוכה צריך לברך, כמו בבן־פקועה, והעלהו גם־כן מהרי"ץ בזבח תודה שם סק"ט. ובשו"ת חתן סופר הנז' לעיל דן בדברי הפרייחדש הללו. אך מה שבכף החיים בורה דעה שם סק"כ כתב לא לברך בבן־פקועה, אינו אלא מטעם שאין בקיאים אם כלו לו חדשיו כיעויין שם. וע"ע שו"ת מכתם לדוד (פארדו) או"ח סימן כ"ג]:

דין חשד בזמנינו

למעשה, הדין להדליק בפתח נוסף מפני החשד, אינו נוגע לנו בזמנינו. אף אחד לא נתקל בדבר כזה שמישהו ידליק שתי מנורות חנוכה, זהו דבר שלא נשמע ולא נראה למרות שזו הלכה מוסכמת ומפורשת בשלחן ערוך. ומדוע?

הרמ"א (שם בסימן תרע"א סעיף ח') כתב טעם, כיון שמדליקים בתוך הבית, וההיכר הוא רק לבני הבית, ממילא אין חשד. לא מדברים כלל על בני רשות הרבים, כי הם לא רואים את הנרות כלל: **זה** היה בזמנם. אולם, בדור או שני דורות שלפנינו, התחילו להדליק בחוץ. אבל כל הדורות לא הדליקו בחוץ, מפני הסכנה של־אומות העולם. להזכיר להם שאנחנו נצחנו את היוונים, זה מסוכן ועלול לגרום כל מיני עלילות:

מקום ההדלקה לפי מנהג תימן

גם אבותינו בתימן לא הדליקו בחוץ אלא בתוך הבית. הדליקו בפנים סמוך לפתח. [דהיינו סמוך ממש לפתח החצר הפונה לרחוב, אלא שבמקום להניח המנורה בצד החיצוני כבזמן הש"ס, הניחוה בצד הפנימי]. אמנם כיון שהרחובות היו חשוכים, היו רואים אור ברחוב מבתי היהודים בימי חנוכה. לא ראו את הנרות עצמם, אלא אור באופן כללי. כי רק מבין הסדקים, בין חרכי־הדלת, או אם היה שם איזה חלון, בקע החוצה אור. כי הקומה הראשונה היתה חשוכה. אבל הדלקה בחוץ

מקום ההדלקה

ממש לא היתה. אפשר שסכנה לא היתה שם, רק העיקר היה מחשש גניבת המנורה. שכן אומנות אביהם ישמעאל שהיה ליסטיס כנודע:

מנהג שאר מקומות

זה כשני דורות שלפנינו, התחילו בירושלם להדליק בחוץ. וכן אצל הציבור הליטאי בדרך-כלל גם בשאר ערי ארץ ישראל, מקובל יותר שמדליקים בחוץ. הספרדים בדרך-כלל מדליקים בפנים. וכן חסידים והונגרים. כי בדרך-כלל לא קיבלו את ההנהגה הזאת. ויש בזה פלפולים ודנו בזה, כגון בשו"ת דבר יהושע (אהרנברג), כי נכון שתקנת חז"ל היתה להדליק בחוץ, אבל כיון שאחר-כך זה נתבטל מפני הסכנה, אין חוזרים לתקנה הראשונה, אפילו שכעת הסיבה אינה קיימת. כיון שבטלה התקנה, נשאר כך. ישנם עוד טעמים לזה. אבל אלה הגדולים חולקים וסוברים שצריך להדליק בזמנינו בחוץ, כיון שאין סכנה:

למעשה יוצא כך. כיון שהרבה אנשים מדליקים בחוץ, אם מישהו יעבור ויראה את חלון העלייה, ויתמה למה בעל החלון הזה לא הדליק? האם יש חשד? אין חשד! כי אולי הוא הדליק בחדר המדרגות, שהרי יש קצת אומרים להדליק בחדר המדרגות, כי סוברים שדין חדר-המדרגות כחצר, וכיו"ב דעתם לגבי עניין עירובי חצרות בשבת ואכמ"ל. ויש רבים מדליקים בתוך הבית עצמו סמוך לפתח:

חוץ מזה, מאי קשיא לך? הרי מה השעה עכשיו? עשר דקות לפני השעה חמש. יש שסוברים כי זמן ההדלקה הוא בתחילת השקיעה, דהיינו בערך עשרים דקות לפני חמש, או שמונה-עשרה דקות לפני חמש, ואולי הוא נוהג להדליק בחמש, בצאת הכוכבים, או הוא נוהג להדליק לפי רבינו תם שיש שתי שקיעות. אינני יודע מתי הוא מדליק, אולי ברבע לשש:

נמצא, מרוב השיטות ומרוב הדעות ומרוב הבלבולים, כבר אין חשדות. לכל אחד יש אלף ואחד תירוצים:

הנרות הללו

[ובדרך] בדיחותא, כיון שיש הרבה בתי־כנסיות, אין שאלה איפה האדם הזה מתפלל שחרית. וכיון שיש כמה שעות, גם־כן הוא יכול לישון מתי שהוא רוצה. חשדות כבר אין]:

קושיא מדין חשד בהלכות תפילה

בהלכות תפילה גם־כן מצינו שיש חשד, ובכל־זאת אין חוששים. אדם שעובר ליד בית־הכנסת בשעה שהציבור מתפללים, חובה עליו להיכנס, שלא ייראה ככופר אם אינו נכנס לבית־הכנסת להתפלל. אבל אם יש לבית־הכנסת פתח אחר מותר, כי אז לא חושדים בו, למה? כי האף אמנם דלא עייל בהאיי פתחא, אבל בודאי הוא יכנס מהפתח השני - ייעול בהאיך פתחא, כדאיתא בגמרא ברכות (דף ת.) ובשלחן ערוך (סימן צ' סעיף ח'):

נשאלת השאלה, מדוע כשיש לבית־הכנסת פתח נוסף אנחנו לא חושדים בו. כאן בהלכות חנוכה אנחנו לא מלמדים זכות. כשאתה רואה שבפתח הזה לא דולק, אין אתה אומר אולי הוא הדליק בפתח השני. והרי כמו שבבית־הכנסת אתה אומר שהוא יכנס בפתח השני, תאמר גם כאן שהוא הדליק בפתח השני. מאי שנא?:

שלושה תירוצים בעניין

יש על זה כמה וכמה תירוצים, ואנו נזכיר כאן שלושה תירוצים מהבית יוסף ומהלבוש:

א. תפילה שאני. לומר שאדם לא יתפלל, זה כבר פורק עול, כבר ירד לגמרי. בזמנם לא היו חשודים עד כדי כך. בנר חנוכה, קצת חס ושלום יכול להיות זלזול. זה לא אחד מיסודות העבודה, לא אחד מיסודות היהדות. אבל על תפילה בודאי אין חושדים:

ב. דבר שני, בחנוכה יש חסרון־כיס. צריך להוציא כסף על השמן, על

זמן ההדלקה

המנורה. על הכסף שמא הוא לא יוותר, לכן יש חשד. אבל תפילה היא
חנם אין כסף, לכן אין חשד:

ג. חוץ מזה, את בית־הכנסת הכל מכירים. כולם יודעים שיש לו פתח
נוסף, כי כולם מגיעים לבית־הכנסת, ולכן חשדות כבר אין. מה שאין
כן הדלקת נרות שבבתים, אדם מסתכל והוא לא יודע שיש לבית זה
פתח נוסף, הוא חושב בודאי הכניסה שלו רק מכאן, ולא מסיק אדעתיה
שישנו פתח נוסף. [וע"ע אור תורה כסלו ה'תשס"ב סימן כ"ב]:

כל זה בזמנם. אבל בזמנינו, כבר אמרנו שבכל אדם אין אף פעם
מציאות להדליק בשני מקומות, כי בזמנינו כבר אין חשדות,
והסיבה כמו שביארנו בס"ד, בגלל המקומות השונים להדלקה, או
בגלל זמני ההדלקה השונים:

זמן ההדלקה למנהגינו

בקשר לזמן ההדלקה ומהו המנהג שלנו, הדברים לא מספיק ברורים.
לא מחודדים. והנני שומע ורואה כי גם מה שכתבתי בשלחן
ערוך המקוצר לא מובן כל־כך:

שלחן ערוך המקוצר, כשמו כן הוא, מקוצר. ובפרט בחלק אורח־חיים
בהרבה דברים קיצרתי מאד ולא הסברתי. למשל, רבים אינם
מבינים מדוע כתבתי (בסימן ק"כ סעיף י"א) שמדליקים כמה דקות
לפני צאת הכוכבים, מהיכן זה נלקח? מאין המקור לזה?:

אולי יש לנו הזדמנות עכשיו להסביר קצת את הדבר. אמנם גם־כן אי
אפשר כעת להיכנס לפרטי פרטים, אבל נסביר קצת "מלמעלה":

דעת הרמב"ם והשלחן ערוך

ההלכה בשלחן ערוך (ריש סימן תרע"ב) אין מדליקים נר חנוכה קודם
שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה. לא מאחרים ולא

הנרות הללו

מקדימים. כך פוסק מרן. ובאר הגולה ציין, לשון הרמב"ם פרק רביעי, מברייתא שבת דף כ"א. משם הוא מקור ההלכה, וזהו לשון הרמב"ם:

אבל יש כאן קצת פליאה, כי זה אינו לשון הרמב"ם ממש. אמנם שאין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה, זה נכון, הרמב"ם סובר כך. כי יש ראשונים שסוברים שאפשר להדליק אפילו לפני השקיעה, שכן בלשון הגמרא בפרק במה מדליקין, "משתשקע החמה", מפרש הר"ן שגם לפני השקיעה אפשר להדליק. "משתשקע" לדעתו פירושו בכל סביבת השקיעה, גם מבעוד יום. אך הרמב"ם אינו סובר כך, אלא לא מאחרין ולא מקדימין. ראשונים אחרים סוברים כי מה שאמרו בגמרא לא מאחרין ולא מקדימין, מדובר בנר שבת. מה שאין כן הרמב"ם סובר שמדובר בנר חנוכה. אבל מה שכתב מרן "עם סוף שקיעתה", המלה "סוף" לא כתובה ברמב"ם. ברמב"ם כתוב רק "עם שקיעתה". וגם בנושא זה יש שאלות. בשלחן ערוך המקוצר (סעיף י"ח) כתבנו שיש מדליקים בתחילת השקיעה, כדעת כמה ראשונים והגר"א, ואיפה הרמב"ם? מדוע הרמב"ם לא מוזכר?:

טעם נחמד מרבינו זכריה הרופא

דרך אגב, לשיטת הרמב"ם שצריך להדליק נר חנוכה דוקא בזמן, מצינו טעם נחמד מאד שכותב רבינו זכריה הרופא בנימוקיו כת"י, שאם ידליק לפני כן, זה כמו נר שבת. נר של־שבת בהכרח מדליקים לפני השקיעה. ואם תדליק אחרי כן, זה כמו יום חול, כי ביום חול הדליקו אז, שהיה חושך בזמנם, לא היה חשמל. לכן קבעו זמן הדלקת נר חנוכה באמצע, לא למעלה ולא למטה, שיהיה מדויק:

קושיות ודקדוקים בדברי מהרי"ץ

מהרי"ץ זצוק"ל בעץ חיים (דף ק"ס ע"ב) כתב, זמן הדלקת חנוכה **עד** סוף שקיעת החמה. האם שמעתם דבר כזה? האם יש שיטה כזאת? וכי כתוב "עד" סוף השקיעה?:

זמן ההדלקה

עד כדי כך, שבסידור תפילת כל פה הביאו ומובן שהם כאילו דברי מהרי"ץ) דבר חדש, שזמן הדלקת נר חנוכה הוא אחר שקיעת החמה עד צאת הכוכבים. (כבר כתבו והדפיסו וכבר הספיקו אפילו למכור את כל המהדורות):

ברם, אין זו אלא טעות המדפיס בעץ חיים. בדקנו בכתב יד קדשו של מהרי"ץ, ולא כתוב "עד", אלא "עם". נמצא שאין כאן קושיא. זאת היתה קושיא עצומה לכאורה, אבל היא לא מתחילה:

כשיש קושיות עצומות, זה או פרכא, או שהקושיא מוטעית. כלל זה יהיה בדיננו. אין זה נכון מה שכתוב בדפוס עד סוף שקיעת החמה, אלא צ"ל עם סוף שקיעת החמה. אבל מה עם שיטת רבינו הרמב"ם שאומר עם שקיעתה?:

לשון התכלאל מיסוד קדמונינו

גדולה מזו. בלשון התכלאל, וכידוע שלשון התכלאל בערבית יסודו קדמונינו זיע"א, כתוב לגבי זמן ההדלקה "ואסראג אלחנוכה ענד מגיב אלשמס". פירושן שלתיבות אלו, "ענד מגיב אלשמס" - עם שקיעת החמה. נמצא הדבר פלא, שבתכלאל עצמו כתוב כדעת הרמב"ם, ומהרי"ץ בו במקום כותב כדעת השלחן ערוך:

ובמציאות אין תימני אחד בעולם שנהג להדליק בשקיעת החמה. בדוק ומנוסה. אין אף אחד שהדליק בתחילת השקיעה כמו שנראה בפשיטות שכך היא דעת רבינו הרמב"ם:

ישוב דברי מהרי"ץ

והתשובה לזה לפענ"ד, שמהרי"ץ הבין שגם לדעת הרמב"ם ההדלקה היא בסוף שקיעת החמה. כי השקיעה יש לה שני קצוות. השקיעה עצמה נמשכת לפי פשטות האחרונים כשלוש-עשרה דקות וחצי, לפי החשבון של-הילוך שלוש-רבעי מיל. אמנם במציאות אין

הנרות הללו

אנחנו מבינים את זה כל-כך. כי משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, עינינו הרואות שזה בדרך-כלל בארץ-ישראל כעשרים וחמש דקות. הדבר משתנה אמנם לפי הארצות. באירופה למשל, לוקח מהשקיעה עד צאת הכוכבים הרבה יותר זמן, אפילו שלושת-רבעי שעה. ויש מקומות אפילו כמה שעות, כמו בצרפת. אבל כאן בארצינו הקדושה אפשר לראות את הכוכבים אחריעשרים וחמש דקות, והמדובר אפילו במקומות החשוכים, לא כשאורות החשמל דולקים ומבלבלים את הראייה. בכל אופן, הכי מעט זה שלוש-עשרה דקות וחצי, לפי מה שמבואר בספרים:

נמצא שיש לנו את התחלת השקיעה, ויש את סוף השקיעה. התחלת השקיעה פירושה כשהשמש נעלמת מעינינו. כי השמש עצמה, כדור השמש, שוקע במשך ארבע דקות. זאת אומרת, אם היינו יכולים לראות את עיגול השמש, כגון מי שנמצא על שפת הים, רואה כיצד השמש מתחילה להיכנס, כאילו להיעלם. מהרגע שהיא נכנסת, מהתחלת העיגול עד סוף העיגול, עוברים ארבע דקות:

כל זמן שחלק מהעיגול נראה, עדיין יום גמור הוא. אם נולד תינוק כשעדיין סוף העיגול נראה, דינו כאילו נולד בצהריים. מכאן והלאה, כשנעלם קצה העיגול האחרון, עד שלוש-עשרה דקות וחצי, הוא ספק יום ספק לילה. זהו הזמן של-בין השמשות. כשמגיע זמן צאת הכוכבים, מתחיל הלילה ודאי. והזמן שבנתיים הוא ספק. ונקרא בין השמשות, דהיינו בין השמש של-יום זה, לשמש של-מחר:

נמצא כשאנחנו אומרים "עם שקיעת החמה", לא ברור אם הכוונה להתחלה או לסוף:

שיטת הבית יוסף ומהרי"ץ

מין בבית יוסף גם-כן הבין שלדעת הרמב"ם ההדלקה היא בסוף השקיעה, כמו שהבין מהרי"ץ. אדרבה, מתוך דברי הבית יוסף, הבננו את שיטת מהרי"ץ. כי כשהבית יוסף הביא את שיטת הרמב"ם, הוא לא העלה אותה כחולק. הטור כתב במפורש, עם סוף שקיעת החמה.

זמן ההדלקה

וכתב על זה הב"י שרבינו הטור דקדק בלשונו לכתוב עם סוף שקיעתה, כיון שבתחילת השקיעה עדיין הוא יום גמור. שרגא בטיהרא למאי מהני. הוא לא כתב שהטור חולק על הרמב"ם, אלא שהוא דקדק בלשונו. זאת אומרת, כדי שלא תטעה, הטור הסביר לנו את זה ביתר פירוט. כדי שלא תהיה הבנה אחרת, הוא דקדק בלשון. אבל בדין אין מחלוקת:

דעת הרשב"א והר"ן

ישנם ראשונים, הרשב"א והר"ן, שכמעט סוברים במפורש, שהכוונה על תחילת השקיעה. ויכול להיות שזו האמת בדעת הרמב"ם, אבל אין זה מפורש. התחלת השקיעה, זה ברגע שנעלם העיגול מן העין. כשאומרים "עם שקיעת החמה" כלשון הרמב"ם, פירושו קצת לפני:

ראיות ש"עם" היינו סמוך

יש בהרבה מקומות לשון כזה. והרבה פעמים אם לא מדייקים דק מן הדק, לא מבינים היטב. עם שקיעת החמה, זהו זמן קצר מאוד. למשל: יש בגמרא ביצה (דף ו:ו) ביצה עם יציאתה נגמרת, מה הפירוש? וכי ברגע שהיא יוצאת אז היא נגמרת? לא! לפני שהיא יוצאת היא נגמרת, זאת אומרת סמוך ליציאתה:

משנה ידועה שאנחנו אומרים בכל ליל שבת, במה מדליקין וכו' שלושה דברים וכו' ערב שבת עם חשיכה. מה זה עם חשיכה? סמוך לחשיכה. שמא תאמר שהכוונה עם, בדיוק עם. דהיינו מי שירצה לדיוק בדיוק הפוך, דיוק לא נכון, מה יעשה כאשר ימשיך ויקרא את ההמשך, עם חשיכה עשרתן ערבתן הדליקו את הנר. וכי מותר להדליק כשכבר חשיכה? על כרחו יודה שהכוונה לפני חשיכה:

פירוש ספק חשיכה, ספק אין חשיכה

המשך המשנה, ספק חשיכה ספק אין חשיכה, אין מעשרין את הודאי, ואין מטבילין את הכלים וכו'. יש כאן פירוש מאד מעניין. קשה

הנרות הללו

לכאורה מדוע אומרים ספק חשיכה ספק אין חשיכה, הרי המלים "ספק אין חשיכה" מיותרים. שאם אתה אומר ספק חשיכה, זה כבר כולל גם את הצד ההפוך:

יש בזה תירוץ בתוספות חדשים, שנדפס בגליון המשניות. הרי יש שני בין השמשות. אחד בערב שבת, ואחד במוצאי שבת. הדינים שהמשנה מדברת בעניין הספיקות, חלים גם לגבי כניסת שבת, וגם לגבי צאת שבת. כשאנחנו אומרים ספק חשיכה, מדברים על ערב שבת. כי בערב שבת החשש אולי נכנסה שבת, נמצא שהספק הוא אולי כבר חשיכה. כי אם עדיין יום, היה מותר. אך כיון שספק חשיכה, לכן אין מעשרין וכו'. ובמוצאי שבת זה בדיוק הפוך, זהו ספק אין חשיכה, שמא עדיין יום. על זה אמרה המשנה ספק אין חשיכה, שאולי עדיין לא יצאה שבת, לכן אנחנו מחמירים לאידך גיסא:

מנהג הדייקנים

ולמעשה, הנכון כמו שנוהגים הדייקנים, אבל סתם הציבור הם עצלנים. אם ירצו לעשות כדת וכדין, ברוכים יהיו. יש בתי־כנסיות כאלה. וכך הוא מנהג המדקדקים, שיוצאים להדליק בין מנחה לערבית, כי זהו הזמן המדוייק כפי דעת גאון עוזינו מהרי"ץ, ולא משנה איך הפשט ברמב"ם, אלא כפי המנהג המקובל בידינו הלכה למעשה, שאחרי תפילת מנחה, גם אם לפעמים מאחרים קצת, אבל בכל אופן הוא בזמן של־בין השמשות, לפני צאת הכוכבים, זהו הזמן שמקובל שמדליקים. פירושו, כמה דקות לפני צאת הכוכבים:

ובזה נפתרה גם השאלה של־תדיר ושאינו תדיר. איך חז"ל קבעו זמן להדלקת נרות ולקרית־שמע של־ערבית שניהם באותו זמן, בצאת הכוכבים? זה לא יתכן? הרי אחד מתנגש עם השני. חז"ל היו צריכים לומר לנו מיקודם. תדיר ושאינו תדיר. להקדים את תפילת ערבית, ואם־כן נדחה חנוכה. אם כן, כיצד אמרו לנו שזמן ההדלקה הוא אז. התשובה היא, לא! זמן ההדלקה הוא לפני צאת הכוכבים, והכל בא על מקומו בשלום. הזמן הזה הוא עם שקיעת החמה, אל תקדימנו ואל תאחרנו:

חידוש דין בעניין מקום ההדלקה

צריכים לדעת דבר נוסף. הרי בזמן חז"ל לא היו שעונים, לא דיברו על דקות. האמת שגם חצי שעה של־דליקת הנרות, שהוא עד ככליא רגלא דתרמודאי, אינו בדיוק, שהרי תרמודאי לא בדקו בשעון אם עברה חצי שעה או לא עברה. הזמן היה בהערכה, וזהו כלל בכל התורה כולה:

ולכן גם בעניין הַנֶּחֱץ החמה ועמוד השחר, הרמב"ם כותב זאת בתשובותיו במפורש, וגם החזון איש אומר, שעד עשר דקות אין חשש. כי הזמן הוא בהערכה. אף פעם לא נאמר הזמן במדוייק. וכמובן לא דיברו על חלקיקי דקות ושניות:

וראיתי דעת גדולי ישראל בעניין זה של־הַנֶּחֱץ, לא להסתכל כל פעם ב"שעון", כדי להתחיל שמונה־עשרה בדיוק בזמן. אלא צריכים לקבוע את הזמן בהערכה. לבדוק מספר פעמים כמה זמן לוקח עד שמגיעים לתפילת שמונה־עשרה, ולהתחיל את הזמירות לפי הזמן שהערכנו כמה זמן זה לוקח, ויותר לא להסתכל על השעון. אבל אם מסתכלים על השעון, אזי במקום לכוון לקרית־שמע, מכוונים לשעון:

חידוש דין בעניין מקום ההדלקה

דיברנו על זמן ההדלקה, עכשיו נסיים עם חידוש קטן בקשר למקום ההדלקה. וכבר אמרנו שישנם כמה גדולים שהנהיגו מקרוב להדליק בחוץ, אבל כיון שהעניין הזה הסתבך עם הרוח, שהרי יש רוחות שמכבות את הנר, בשביל זה המציאו את המתקנים שבתוכם מניחים את המנורה וסוגרים את הדלת. אבל יש כאן שאלה, הרי הכל צ"ל כפי מצב זמן ההדלקה, דקיימא לן הדלקה עושה מצוה. והרי אם נשאיר את הנרות במצב של־דלת פתוחה, הרוח תכבה אותן:

וראיתי מתרצים, שזוהי דרך ההדלקה. שהרי מה עשו חז"ל? וכי בזמן חז"ל לא הדליקו בחורף? לא היו רוחות? היו רוחות! האם היו להם עששיות יותר טובות משלנו? בודאי הפוך, כי אנחנו יותר

הנרות הללו

משוכללים. בענייני העולם הזה, אנחנו במצב הרבה יותר טוב מהם, פי־אלף, פי־מליון. אז ה"חכמה" שלנו הכי גדולה. אם כן צריך לומר שנכון אמנם שצריך אחר־כך לסגור את הדלת, אבל דרך ההדלקה היא כך. כך שמעתי בשם אחד הגדולים שליט"א:

אבל לענ"ד אין זה פשוט. מי אמר שבזמן חז"ל הדליקו בתוך "מתקן"? לא שמענו ולא ראינו שום מקור לדבר. אנחנו לא יודעים, אין לנו מסורת איך הם הדליקו, לא במציאות ולא בכתובים. מניין לנו איך היה המבנה של־כניסות הבתים? אולי אצלם היתה כניסה עם בליטות, באופן שהרוח לא היתה מכבה? ואולי הם היו עושים לנרות פתילות עבות, שאפילו רוח מצויה, או לא כל־כך מצויה, לא תכבה את הנרות. או שלרוח שאינה מצויה לא חוששים. על כל פנים, אולי כך הם עשו?:

הלכך נראה לי שכל העניין הזה לא ברור. וכיון שאין לנו מסורת איך היתה ההדלקה בזמנם, אולי חס ושלום לא יוצאים בעיקר המצוה כשמדליקים באופן שלפי המצב בזמן ההדלקה זה לא יכול להישאר כך, כיון שאחר־כך צריך לסגור את הפתח. זו שאלה גדולה:

ולכן בשלחן ערוך המקוצר לא הזכרתי זאת. אמנם קיצרתי, ולא הסברתי למה, אבל לא הבאתי את הדרך הזאת. הזכרתי (בסעיף ח') רק שבזמן המשנה והתלמוד הדליקו בחוץ, אבל לזמנינו מי שרוצה טוב להדליק בחלון אם הדירה היא בקומה שנייה או יותר, שיש גם פרסומי ניסא. גם בני רשות הרבים וגם בני הבית רואים את הנרות. אבל להדליק ממש בחוץ, אין לנו בזה פתרון שהוא ברור מבחינת ההלכה. ולכן הדרך של־הדלקה בחלון, שהזכוכית מגינה מן הרוח, בודאי יותר טובה:

תושלב"ע